

Machineslavernij of technologie

Communistische opmerkingen over rationalisatie (1927)

Door Max Hempel (Ps. van Jan Appel)

I.

Alle sociale vooruitgang komt tot uitdrukking in het feit dat energie en grondstoffen steeds meer ten dienste van de productie worden gesteld. Zonder kolen en ijzer, de stoommachine en elektriciteit is de triomfantelijke opmars van de kapitalistische productiewijze ondenkbaar. Daarom verliest de missie van het kapitalisme haar bestaansrecht vanaf het moment dat de uitbuitende klasse, als bevelhebber en eigenaar van de getemde productiekrachten, niet langer in staat is om op deze weg verder te gaan. Het is daarom ook van het grootste belang voor de arbeidersklasse welke wegen het kapitaal moet bewandelen als het gaat om de verdere ontwikkeling van het productieapparaat.

Ten eerste moet eraan herinnerd worden dat de kapitalistische eigenaar van de productiemiddelen alleen voorstander is van het toegenomen gebruik van milieukrachten en grondstoffen in de productie naarmate deze hem meer winst opleveren. Het winstoogpunt is bepalend voor het handelen van de kapitalist. Een maatschappij waarin de producenten, d.w.z. de arbeiders zelf, de productiemiddelen tot hun beschikking hebben, zal de natuurkrachten pas inzetten als ze de arbeider ontlasten. Vandaag de dag kan niet langer worden ontkend dat het winstoogmerk op wereldschaal dwingt tot een toenemende vernietiging van de natuurkrachten die al dienstbaar zijn gemaakt. Een kort overzicht van de omstandigheden van de kapitalistische productiewijze toont dit aan.

De kringloop van stofwisselingsprocessen in de kapitalistische maatschappij verloopt volgens bepaalde wetten, zoals Marx die aan het licht heeft gebracht. Deze omvatten de nauwkeurig bepaalde regulering van de consumptie van de maatschappij, die in drie groepen is verdeeld. Dit zijn de productiemiddelen die [na verbruik] weer teruggaan in de productie, de waarde van de verbruikte arbeidskracht – d.w.z. de arbeidstijd die nodig is om deze te herstellen – en de consumptie van de kapitalistische klasse en haar aanhang. Het streven van de kapitalistische klasse bestaat precies uit het voortbrengen van een overschot aan producten in de meerwaarde. Deze meerwaarde wordt pas waardevol voor de eigenaar als ze wordt ingezet voor maatschappelijke consumptie, d.w.z. als ze wordt verkocht en omgezet in geld. Zolang het oprukkende kapitalisme nog ruimte vond op de aardbol, diende het overschot om nieuwe arbeid aan zich ondergeschikt te maken, om meer energie en grondstoffen in het maatschappelijk stofwisselingsproces te brengen, om de kapitalistische productiewijze uit te breiden, die gestimuleerd werd door stoom en elektriciteit. Nu de [gehele] wereld is opengesteld voor het kapitalisme, moet de meerwaarde zelf noodzakelijkerwijs op de markt verschijnen. Maar de massa van de geproduceerde producten die deze waarde belichaamt, kan niet naar de consumptiemarkt worden geleid om te voorkomen dat de meerwaarde in het niets oplost. Hieruit volgt dat de meerwaarde die door de kapitalistische maatschappij als geheel wordt geproduceerd niet meer in het maatschappelijke stofwisselingsproces terecht kan komen. Het kapitalisme vertegenwoordigt alleen een eenheid als systeem; als actieve kracht valt het uiteen in ontelbare individuele kapitalen die elkaar afwisselend bestrijden. Zelfs vandaag de dag probeert elk van deze individuele kapitalen nog steeds zijn eigen

overschot te verkopen, ondanks de onmogelijkheid om de meerwaarde van het kapitalisme als geheel om te zetten in consumptie. Andere kapitalen moeten daarom van het toneel verdwijnen met de door hen gecommandeerde arbeidskrachten en de productiemiddelen die zij beheersen. De meerwaarde die wordt voortgebracht door het op winst beluste kapitaal dwingt nu tot het voortdurend afdanken van eerder aan het werk gezette arbeidskrachten, en het verwijderen van energie en grondstoffen uit de maatschappelijke bloedsomloop. Het kapitalisme is regressief geworden, is destructief geworden voor de maatschappij, zoals dit korte overzicht laat zien.

II.

Maar de maatschappelijke neergang is geen mechanische ‘afdeling’. De technologie, zowel op het gebied van werkmethoden en betere organisatie als de geleidelijke beheersing van de natuurkrachten, is zelfs onder deze omstandigheden nog steeds in opmars. Als nieuwe ontdekkingen en uitvindingen tot nu toe hebben gediend als een verhoogde stimulans voor de onderwerping van nieuwe maatschappelijke productieomgevingen, blijven ze in dienst staan van het kapitaal om de productie van meerwaarde te verhogen en worden ze nog steeds gebruikt door de strijdende kapitaalgroepen om hun tegenstanders te verpletteren. Zo wordt technologie, als de ontwikkeling en vervolmaking van de maatschappelijke productiewijze, een vernietigingsmiddel in de handen van het kapitaal. Het bewijs hiervan wordt geleverd door de zogenaamde “rationalisatie” die momenteel wordt nagestreefd met de modernste industriële wetenschap en technologie. Het sterkste kapitaal voert organisatorische en technische maatregelen uit in afzonderlijke bedrijven en hele takken van industrie, enkel en alleen om de meerwaarde te verhogen, wat de tegenstander die niet tot concurrentie in staat is tot bankroet moet brengen. Maar niet alleen wordt de productie stilgelegd, tegelijkertijd neemt ook het aandeel van de beroepsbevolking in het totale product af en is de vraag waarin de winnende kapitalen nog moesten voorzien verder gekrompen. In dezelfde mate dat de lagere warenprijzen die mogelijk worden gemaakt door rationalisatie helpen om de meerwaarde van de winnende kapitaalgroep te realiseren, belemmeren ze ook dat deel van de maatschappelijke stofwisseling dat de meerwaarde heeft opgenomen. De meerwaarde is het dode gewicht dat met de modernste technologische middelen in de poriën van het bedrijfsleven wordt gedreven en daar de maatschappelijke dood veroorzaakt.

Bij deze gelegenheid moet worden gewezen op een bijzonder verschijnsel in de context van rationalisatie. Naast de rationalisatie van het productieproces wordt door de concentratie van de kapitalen, vooral in de zogenaamde sleutelindustrieën, een monopoliepositie gecreëerd die het mogelijk maakt om de prijzen van de producten kunstmatig hoog te houden. Dit kapitaal maakt extra winst ten koste van andere productie. De schade die wordt veroorzaakt door de opzettelijke bedrijfsstilleggingen binnen het monopolie wordt zo afgewenteld op de rest van het kapitaal. Het monopoliekapitaal bevrijdt zichzelf, althans voorlopig, van het kapitaalvernietigende effect van rationalisatie en levert tegelijkertijd het duidelijkste bewijs dat de kapitalistische productiecyclus een naar binnen gerichte spiraal is.

Hetzelfde beeld zien we als we stilstaan bij nieuwe baanbrekende uitvindingen op technologisch gebied. De economie gebruikt steeds meer vloeibare brandstoffen in plaats van steenkool omdat het kapitaal daar meer winst van verwacht. Duitse onderzoekers op dit gebied (Bergius-Fischer) zijn er nu in geslaagd om steenkool om te zetten in vloeibare brandstof, d.w.z. olie, tegen de helft van de productiekosten van de olie die sindsdien is geproduceerd. Deze uitvinding werd onmiddellijk gepatenteerd door de Duitse chemietrust (I.G. Farbenindustrie), die samen met de Standard Oil Company, ’s werelds grootste olietrust, het nieuwe proces ging implementeren. Vanaf het begin was deze uitvinding dus bedoeld om extra winst te maken voor het monopoliekapitaal waarover het beschikte, maar ook om te

leiden tot de geplande afbouw van de bestaande olieproductie. Andere succesvolle experimenten op het gebied van warmtetechnologie, zoals de succesvolle experimenten van de Franse onderzoekers Claude en Boucherot, die het mogelijk maakten om oceaanzwarte te gebruiken in het equatoriale gebied, beloofden geen onmiddellijke winst en werden daarom genegeerd.

Rationalisatie in engere zin, waarbij “Taylorisme” als wetenschappelijk ontwikkelde methode wordt toegepast en, in samenhang daarmee, “de lopende band”, d.w.z. het mechanisch in elkaar grijpen van afzonderlijke arbeidshandelingen op het gehele arbeidsproduct, weerspiegelt het krimpproces dat we in het kapitalisme als geheel in geconcentreerde vorm hebben waargenomen. Het uitdrukkelijke doel ervan is, zoals von Siemens zei: *“Om dezelfde prestaties te bereiken met minder mensen.”* Een artikel in het “Hamburger Fremdenblatt” geeft de gevolgen nog scherper aan: *“De lopende band dwingt ons vast te houden aan het als passend berekende en geteste werktempo en veronderstelt bovenal een mentale en technische ontleding van de handelingen in de [bestaande] arbeidsverdeling. Het opsplitsen van het arbeidsproces in eenvoudige, kleine handelingen geeft ingenieurs talloze ideeën om deze handmatige handelingen te vervangen door hulpmachines en brengt de productie steeds dicht bij het ideaal van een arbeidsvrije fabriek.”* Omdat, zoals we weten, meerwaarde alleen geproduceerd wordt door de meerarbeid van menselijke arbeiders, vernietigt de beweging naar een fabriek zonder arbeiders de economische grondslagen van de winst op de meest radicale manier. Natuurlijk sluit dit niet de mogelijkheid uit dat de machtigste kapitalen desondanks dit pad zullen volgen omdat het hen de overhand geeft in de concurrentiestrijd. De ontwikkeling van het maatschappelijke productieproces onder kapitalistische leiding is onderhevig aan de dwang dat alle vooruitgang de kloof tussen privé toe-eigening en maatschappelijke productie verder moet vergroten. Als een zelfwerkende machinekolos gooit het kapitaal de arbeiders uit het productieproces en stelt het de niet-aflatende vraag aan de overtollige massa’s arbeiders of ze willen verhongeren of de fabriek willen veroveren.

III.

Als we op deze manier de ontwikkeling van de kapitalistische economie tot het eindpunt hebben gevolgd, dringt het levende effect van de rationalisatie zich op. Het veroordeelt al miljoenen werkloze proletariërs tot de hongerdood. Het valt buiten hun invloedssfeer als het moment van de rationalisatie wat wordt opgeschoven door de steunverleningen die worden gefinancierd op kosten van het deel van de bevolking dat nog wel werkt. Rationalisatie krijgt zo het karakter van een offensief tegen de levensstandaard van het proletariaat. De standpunten hierover van de verschillende arbeidersorganisaties laten zien of en in hoeverre deze kwestie door het proletariaat zelf wordt begrepen. De sociaaldemocratie en de vakbonden zijn, als bewuste collaborateurs in de kapitalistische orde, natuurlijk enthousiaste voorstanders van rationalisatie.

Hun nieuwe en toch al zo oude kruidenierstheorie, die de kapitalist adviseert om de lonen te verhogen om omzet te genereren en die de arbeider aanmoedigt om deze hogere lonen te verdienen door een grotere arbeidsintensiteit, kan niet serieus worden genomen. Ter illustratie van deze onzin een paar regels uit het orgaan van de Duitse metaalbewerdersbond: *“Het is de waarheid, onweerlegbaar gemaakt door Ford, dat hoge lonen met korte werktijden uiteindelijk meer ten goede komen aan het bedrijfsleven dan aan de arbeiders zelf, want alleen dankzij betere lonen en kortere werktijden zijn ze in staat om meer te kopen en te consumeren wat ze hebben gekocht. Dit laatste geldt vooral voor auto’s. Want als de werknemers elke week twee opeenvolgende vrije dagen hebben in plaats van één, kunnen ze langere autoritten maken. Dit betekent dat ze langer weg kunnen uit de lawaaierige, rokerige omgeving van de fabrieken, wat goed is voor hun gezondheid. En ze*

verslijten de auto's sneller, wat goed is voor de verkoop, het bedrijf van Ford." 1) Afgezien van deze belachelijke fantasieën is dit niets anders dan de krampachtige poging om de rationalisatie te bestempelen als een gezonde poging van de industrie om een normale crisis te boven te komen. Elke polemiek hiertegen is overbodig, want juist door rationalisatie spreekt de ononderbroken afbraak van de productie duidelijke taal. Klassenbewuste arbeiders moeten echter weten dat de sociaaldemocratie en de vakbonden ook hier laten zien dat ze aan de andere kant van de barricade staan.

De Moskou-sociaaldemocraten, waarvan de positie wordt bepaald door de belangen van de Russische staat, die als vertegenwoordiger van de kapitalistische opbouw op de grondslag van de rationalisatie staat, zijn voorzichtiger. Met hun revolutionaire verleden in het achterhoofd, kunnen ze niet openlijk de kant van het kapitaal kiezen en eisen daarom de strijd tegen de onvermijdelijke gevolgen van rationalisatie, terwijl ze Taylorisme, lopende band werk, enz. als vooruitgang verkondigen. Op de 7e Ekki-conferentie zei Kuusinen: *"Maar we kunnen ons niet uitspreken tegen alle rationaliseringsmaatregelen in kapitalistische bedrijven, maar alleen tegen die maatregelen die de situatie van de arbeiders feitelijk verslechteren. We zijn niet tegen technische vernieuwingen die niet ten koste gaan van de levensstandaard van de arbeiders."* 2) Deze argeloosheid ten opzichte van de kapitalistische werkelijkheid, die werd bekroond met de oproep om te strijden voor de uitbreiding van de rechten van de ondernemingsraden, deze tactiek om de groeiende werkloosheid te verbloemen met rechten van de ondernemingsraden, was zelfs te veel voor Bukharin, de meest sluwe voorstander van de Nep-koers. Hij verklaarde: *"Er kan geen neutrale rationalisatie zijn, maar ofwel een kapitalistische of een socialistische. Elke technische verbetering is alleen mogelijk in een bepaalde sociale omgeving. Machines als zodanig bestaan niet op de maan."* Maar de sluwe vos weet een andere uitweg, om revolutionair te lijken en toch de kapitalistische opbouw niet te schaden: *"Er zijn afwijkingen opgedoken die de introductie van machines als progressief willen beoordelen, tenminste in de koloniën. Dit is onjuist. Het kapitalisme is op geen enkele manier progressief omdat het socialisme al bestaat. Omdat de formule: Strijd tegen de gevolgen van rationalisatie verkeerd geïnterpreteerd kan worden alsof er twee processen zijn, eerst een technisch en dan een sociaal proces, stel ik de volgende slogans voor: 1. strijd tegen kapitalistische stabilisatie, 2. tegen elke verslechtering van de situatie van de arbeidersklasse, 3. voor de verbetering van de toestand van de arbeidersklasse, 4. voor socialistische economische organisatie, 5. geen kapitalistische maar socialistische rationalisatie."* 3)

Bukharin scheidt op om de Russische staatseconomie als socialisme heilig te verklaren en accepteert alleen rationalisatie in Rusland als vooruitgang. Geen wonder, want de andere landen zijn zijn concurrenten. De eisen die hij stelt zijn slechts iets anders gekleurd en missen overigens het punt, de machtskwestie. Maar zolang de arbeidersklasse zich alleen maar probeert te verdedigen tegen de excessen van het kapitalistische moordsysteem, zal ze alleen maar verder verstrikt raken in de heersende orde. Natuurlijk moet ook het revolutionaire proletariaat een duidelijk standpunt innemen over de kwesties van technologie en productiemethoden, die in het volgende nummer zullen worden behandeld.

IV.

Het door ons geciteerde standpunt van Kuusinen is typerend voor de houding van de sociaaldemocratie in al haar schakeringen. Aan de ene kant verklaren ze dat ze de schadelijke gevolgen van rationalisatie voor de arbeidersklasse willen bestrijden, maar aan de andere kant verwelkomen ze de productiviteitsstijging als sociale vooruitgang. Maar het is natuurlijk onzin om van rationalisatie onder kapitalistisch commando andere resultaten te eisen dan toenemende uitbuiting van de beroepsbevolking, groeiende legers werklozen en uiteindelijk

een inkrimping van de productie. Als je het ene wil, moet je ook het andere willen, want de cyclus van kapitalistische productie wordt niet bepaald door goede of slechte mensen, maar is onderworpen aan ijzeren wetten die elke marxist kent. De toename van de arbeidsproductiviteit op zich als maatstaf voor maatschappelijke vooruitgang is een principe dat alle marxisten gemeen hebben. Maar feitelijk functionerende productie kent geen “op zichzelf”, ze is kapitalistisch, en als ze de arbeidsproductiviteit verhoogt (zelfs alleen in haar topbedrijven, terwijl het brede niveau van de maatschappelijke productie wegtrot), dan is dat alleen omwille van de winst en niet ten behoeve van de maatschappij. En het resultaat van deze versnelling, die we tegenwoordig “rationalisatie” noemen, is geen vooruitgang “op zich”, maar eerder een toename van sociale ellende en verval, een versnelde opeenstapeling van het cultuur en vooruitgang belemmerende kapitalisme. Het is de versnelde opmars naar het barbarendom.

Alleen omgekeerd is het waar dat deze mars naar het barbarendom tegelijkertijd vooruitgang is, namelijk wanneer de brede massa's van de verschoppelingen daardoor gedwongen worden zich tegen de ijzeren beklemming van het kapitaal te werpen om het te verslaan. Maar vergeet niet dat de kapitalistische productiestijging vooruitgang noemen betekent de arbeidersmassa's te weerhouden van een bestorming. Marx' uitspraak (die wij ook onderschrijven) dat een maatschappij levensvatbaar is zolang ze in staat is haar productiekrachten te ontwikkelen, is de fetisj geworden van de sociaal-democratie. Gehypnotiseerd staren ze naar de ongewone successen die in deze richting behaald worden in individuele fabrieken, naar Ford en zijn navolgers, zonder in te zien dat juist deze ervaring in individuele pieken van de kapitalistische productie de oorzaak is van de snelle neergang van brede productieomgevingen. Onder deze hypnose ziet men niet dat steeds grotere miljoenenmassa's uit de productie worden gestoten en zo hun recht verliezen om in deze maatschappij te leven. In overeenstemming met deze verafgoding tonen de partijbureaucraten en vakbondsbazen een minachting voor werklozen die duidelijk zegt: Sterf! Jullie zijn niet langer productief, jullie zijn slechts ballast voor de “vooruitgang” van de maatschappij!

Het revolutionaire proletariaat veracht deze ellendige onderkruipsels [van sociaal-democraten]. Het ziet in de bloei van de kapitalistische topbedrijven en hun toegenomen productiviteit niets anders dan groeiende kapitalistische macht en weet tegelijkertijd dat deze macht zelf zijn doodsvijand, het grote proletariaat, moet wakker schudden, dat haar zal verslaan. Alleen dan zal de hele richting van de maatschappelijke ontwikkeling worden omgekeerd. Wat tot nu toe diende om de maatschappij te onderwerpen en te vernietigen, moet van nu af aan de hele maatschappij helpen opbloeien. Hoe woedender de ontketende productiekrachten van de kapitalistische topconcerns het barbarendom opzweepen, des te succesvoller zullen ze de opbouw van de nieuwe communistische maatschappij als resultaat hebben. Maar dit betekent niets anders dan dat, hoewel de mogelijkheid van vooruitgang besloten ligt in de progressieve ontwikkeling van technologie en de groeiende productiviteit van arbeid, deze alleen een feit zal worden als het proletariaat zichzelf er meester van maakt. Eerst proletarische revolutie en dan pas vooruitgang!

V.

Rationalisatie is niet alleen de zweep van de honger voor het proletariaat, maar het arbeidsproces zelf krijgt steeds meer het karakter van slavernij. Een arbeidster bij AEG beschrijft haar ervaringen aan de lopende band op een heel tastbare manier: *“Je pakt bijvoorbeeld de elektrische onderdelen, die verwerkt moeten worden, van de lopende band en steekt er een stuk draad in of je brengt er met behulp van een kleine boor- of ponsmachine bepaalde vormen in aan. Maar haast je, want de volgende onderdelen, die je moet bewerken, komen er al aan. – Ze zijn maar een paar centimeter van je verwijderd. En als je nog niet*

klaar bent met het bewerken van je onderdelen en ze niet snel weer op de lopende band legt, zeilen de volgende onderdelen geruisloos langs je heen zonder dat je ze kunt opvangen. Naar je buurman, die er niets mee kan doen omdat jij er klaar mee moet zijn voordat de volgende persoon ze kan afmaken. En als jij hapert, moet je buurman haperen, en dit gaat zo door tot het einde van de band. Die werpt dan de onafgewerkte ruwe onderdelen weer uit. De baas komt. Hij identificeert de schuldige: hij staat al op de ontslaglijst. Maar je collega's in de buurt zullen ook boos zijn als je faalt. Omdat het stukloon in een groep wordt uitbetaald. Als een individu faalt of ook maar iets langzamer werkt, daalt de dagelijkse output van de lopende band; de groep en dus de individuele arbeider krijgt minder loon. Het is vaak maar al te gemakkelijk voor een collega om niet de baas die het arbeidstempo opdrijft, het ingenieuze systeem van "flowproductie", maar zijn eigen collega's te beschuldigen van te snel werken. Temeer daar elke arbeider de hele werkdag stil, zwijgend, zonder enige overbodige of zelfs hinderlijke beweging, altijd aandachtig naar de "lopende band" of zijn werkstukken staat te kijken. En niemand kan een vriendelijk woord van aanmoediging roepen, fluiten of zingen terwijl ze werken. Er is geen tijd of zin om dat te doen. Het enige wat je hoort zijn de machines, het geknars van de lopende band en het pakken en neerzetten van de werkstukken, ook al zijn er vele honderden arbeiders in dezelfde ruimte". 4) De lopende band met zijn daaraan gekoppelde machines – waarbij de arbeiders de overgangspunten zijn die nog niet verbonden konden worden door ijzeren armen en hefbomen – schakelt alle persoonlijk initiatief en wilskracht uit voor degenen die in het raderwerken arbeiden. De arbeider maakt alleen precies voorgeschreven bewegingen, gemeten in termen van tijd en kracht. Hij wordt zelf een machine. Dit is ook in overeenstemming met het feit dat men probeert deze levende machine te vervangen door mechanische machines en dit ook in principe mogelijk acht. Hier zien we een tegenstelling die in de ontwikkeling van het productieproces steeds verder uit elkaar komt te liggen. Hoe meer de arbeidsverdeling tot in het kleinste detail wordt doorgevoerd en het arbeidsproces wordt gemechaniseerd, hoe meer de activiteit van de arbeider aan de machine wegzakt tot een ziellose handeling, terwijl de geestelijke arbeid om het productieproces te beheren zich steeds meer concentreert in de persoon van de bedrijfsleider. Het karakter van de industriële overheersing door het kapitaal komt hier in zijn meest complete vorm naar voren; het wordt verdingelijkt in het mechanisme van de machines. En toch brengt dit contrast zijn eigen opheffing tot stand. De voortschrijdende mechanisering van de arbeid van de levende machineslaaf leidt rechtstreeks tot zijn vervanging door de ijzeren slaaf. Hoe "zielloser" de handelingen van de arbeider worden, hoe gemakkelijker ze kunnen worden overgenomen door de arbeider van staal. Puur technisch gezien ligt hier de oplossing van het probleem, waar de mens zich bevrijdt van de fysieke last van arbeid en deze in voldoende mate overdraagt aan getemde natuurkrachten.

VI.

Rudolf Lämmel, een burgerlijk onderzoeker, heeft studies in deze richting uitgevoerd en is tot interessante conclusies gekomen. Hij schrijft: *"Om alle bedrijven in stand te houden, zoals spoorwegen, mijnen, enzovoort, om alle industrieën en ambachten van energie te voorzien en om uiteindelijk het hele agrarische en huishoudelijke bedrijf van de mensheid volledig automatisch te laten verlopen, zodat de mens slechts de bestuurder wordt van ontelbare werkende machines, hebben we ongeveer drie permanent werkende paardenkrachten [pk] nodig voor elke inwoner van de aarde."* *"Voor de hele mensheid moet een kracht van 5,1 miljard paardenkrachten aan de natuur onttrokken worden, zodat de arbeider opklimt tot leider."* 5) Hij noemt de kracht van 3 pk die per hoofd kan worden toegeschreven een "cephalic power". 6) Zijn onderzoek toont vervolgens aan dat met de huidige stand van de techniek een cefalisch vermogen van 48 kilowatt of 6,53 pk mogelijk is, terwijl het bestaande cefalische vermogen 0,078 kilowatt of 0,106 pk is. Er is dus nog een lange weg te gaan om

het industriële paradijs van de mensheid te bereiken. Het lijdt geen twijfel dat de ontwikkeling van de productiekrachten in deze richting gaat, hoe ver het doel ook ligt. De enige vraag is hoe en onder welke maatschappelijke omstandigheden de mensheid deze afstand zal overbruggen. Het kenmerkt de hulpeloosheid van de burgerlijke wetenschap dat ze niet eens deze vraag stelt en, zoals de eerder genoemde onderzoeker zegt: *“Pas als wordt aangetoond dat de aarde zo rijk is dat ze ieder mens kan voorzien van een cephalix van 3 pk. zal het grote menselijke vraagstuk van de rechtvaardige verdeling van goederen enig vooruitzicht hebben op een gunstige oplossing.”*

Hier hebben we een schaamteloze formulering van de ontwikkelingsgang van de mensheid voor ons, die het revolutionaire proletariaat in alle sociaal-democratische “wetenschappers” van het marxisme tegenover zich vindt. De sociaal-democraten van Moskou vormen hierop geen uitzondering. Aan de ene kant is het de opvatting dat de industrie zo ver ontwikkeld moet zijn dat ze alle leden van de maatschappij kan zegenen met goederen voordat het mogelijk is om de teugels van het industriële regime los te laten. Aan de andere kant wordt hier gezegd dat de slaafse invloed van de machine op de arbeider gerechtvaardigd is totdat, bijvoorbeeld, de cephalix van 3 pk is bereikt. Dit standpunt komt tot uitdrukking in het feit dat de arbeider gehoorzaamheid aan de leider en discipline in de partij en de vakbond wordt voorgehouden, evenals in de leiderstaat van het Rusland van vandaag, gehoorzaamheid, ondergeschiktheid en discipline in de vakbond en de partij, dat is de school voor arbeidsdiscipline – vandaag in de kapitalistische productie, morgen in het trustsocialisme. In overeenstemming hiermee is het overwinnen van de kapitalistische privébelangen die de ontwikkeling van de productiviteit in de weg staan op geen enkele andere manier denkbaar dan door het verenigen van de gefragmenteerde privébeschikkingsmacht in de bevelhebbende hoogten van de trust en de staat. In werkelijkheid is dit niets meer dan een verandering van bevelsstructuur, terwijl er niets verandert aan de aard van de industriële organisatie. De weg naar het socialisme is hier het overnemen van alle methoden om de productie te verhogen, zoals Taylorisme, het Ford systeem, concentratie en de macht van de trusts uit het kapitalisme, alleen om ze met meer kracht te laten werken, want de slogan is: *“De productie verhogen is socialisme!”* 7) De slavernij van de arbeider door de machines moet onder zulke omstandigheden noodzakelijkerwijs doorgaan en zijn bevrijding lonkt pas in de verre tijd wanneer hij – zoals Lämmel zegt – van arbeider tot leider van de machine wordt. Zolang technologie en het daardoor gecreëerde machine-apparaat fungeren als een dwangmiddel over de arbeider, wordt het de kluister die hem bindt in steeds strakkere banden van slavernij. Alleen als de arbeiders het productieapparaat zelf in handen nemen en het bedrijfsleven zelf beheren via hun collectieve orgaan, de bedrijfsorganisatie, zullen ze zich bevrijden van de slavernij van de machine. Het zijn niet de technologie en het massaproduct dat door de proletariër in slavenarbeid wordt gemaakt die de arbeider bevrijden, maar de arbeiders als geheel bevrijden zichzelf en onderwerpen het mechanische apparaat aan hun wil. Maar dan is het belachelijk om de *“rechtvaardige verdeling van de goederen van de aarde”* afhankelijk te maken van het bereiken van een vooraf bepaalde cefalie; de maatschappij van gelijke producenten produceert en distribueert eerlijk wat ze nodig heeft en zal, juist omdat ze een overschot aan krachten zal en moet hebben, een groeiende hoeveelheid van de natuurkrachten van de aarde in de productie betrekken.

Het zijn niet de technologie en de meest ontwikkelde productiviteit van arbeid die de arbeider bevrijden. De arbeidersklasse moet veeleer het dominante karakter van de technologie en haar apparaten wegnemen om haar tot volle bloei te brengen. Maar de bevrijding van de arbeidersklasse kan alleen haar eigen werk zijn.

Noten

- 1) Metallarbeiter-Zeitung van oktober 1926.
- 2) Inprekorr Nr. 145, p. 2542.
- 3) Inprekorr Nr. 146, p. 2572.
- 4) Rationalisierung und Arbeiterklasse. Führerverlag, Berlin. 1926.
- 5) Rudolf Lämmel: Sozialphysik, Francksche Verlagsbuchhandlung, Stuttgart.
- 6) Het woord is afkomstig van het Griekse Kephalus = hoofd.
- 7) Trotzki: Zum Sozialismus oder Kapitalismus? Neuer deutscher Verlag, Berlin.

Bron

Max Hempel (Ps. von Jan Appel), Maschinensklaverei oder Technologie. Kommunistische Bemerkungen über Rationalisierung. Verschenen in Proletarier, Monatsschrift der KAPD, 1927, Heft 1 und 2. Transkriptie en vertaling in het Nederlands: F.C. november 2024.